

Família i Relacions Intergeneracionals

Un espai d'oportunitats per a l'educació dels fills i filles

***IV Informe del CIIMU sobre la
situació de la infància,
l'adolescència i les famílies***

Centre de Cultura
Contemporània de Barcelona.

24 d'octubre de 2012

AJUNTAMENT DE BARCELONA
DIPUTACIÓ DE BARCELONA
UNIVERSITAT DE BARCELONA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA

Família i Relacions Intergeneracionals: un espai d'oportunitats per a l'educació dels fills

IV Informe sobre la situació de la Infància l'Adolescència i la Família a Catalunya i Barcelona

Directors: Carme Gómez Granell i Pau Marí Klose.

Autors: Miquel Àngel Alegre, Universitat Autònoma de Barcelona
Fernando Antón, Universitat Autònoma de Barcelona
Albert F. Arcarons, Instituto Universitario Europeo de Florencia
Ricard Benito, Universitat Autònoma de Barcelona
Jordi Caïs, Universitat de Barcelona
Sandra Escapa, Universitat de Barcelona
Sergi Fàbregues, Universitat Oberta de Catalunya
Lluís Flaquer, Universitat Autònoma de Barcelona
Luciano Maranzana, Universitat de Barcelona
Marga Marí Klose, Universitat de Barcelona
Pau Marí Klose, Consejo Superior de Investigaciones Científicas i Universidad de Zaragoza
Àngel Martínez, Universitat Rovira i Virgili
Julio Meneses, Universitat Oberta de Catalunya
Jesús M. de Miguel, Universitat de Barcelona
Josep Mª Mominó, Universitat Oberta de Catalunya
Sebastià Sarasa, Universitat Pompeu Fabra
Diego Torrente, Universitat de Barcelona

El Panel de Famílies i Infància de Catalunya

1ra onada 2006	2na onada 2007	3ra onada 2008	2010
Adolescents + pares	Adolescents	Adolescents	Actualització dades pares
1993	1994	1995	1993
1992	1993	1994	1992
1991	1992	1993	1991
1990	1991	1992	1990
	1990	1991	
		1990	

- En la primera onada es van entrevistar 3.000 adolescents (estudiants de 1r a 4t d'ESO) i a un dels seus progenitors (principalment la mare) o tutors legals.
- En la 2na i 3ra onada es van incorporar noves cohorts (700 nois i noies de 12 anys en cada onada).
- Al 2010 es van realitzar entrevistes telefòniques als pares per actualitzar les dades obtingudes al 2006.

Context general: Oportunitats i riscos

TRANSFORMACIONS DEL MERCAT DE TREBALL

- Incorporació massiva de la dona al treball remunerat formal.
- Problemes de conciliació/ Utilització de serveis externs de cura.
- Importància creixent de les famílies de doble ingrés.

CANVIS EN LA INSTITUCIÓ FAMILIAR

- Increment de les ruptures familiars.
- Famílies més democràtiques.

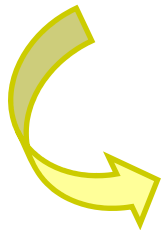
Context general: Oportunitats i riscos

CANVIS EN EL MERCAT D'HABITATGE

- Accés a la propietat en els anys d'expansió econòmica, però a un elevat cost per a les famílies.
- Nous riscos de precarietat residencial.

CRISIS, RISC DE POBRESA I DESIGUALTATS

- Redistribució de la pobresa en el cicle vital.

Increment de la pobresa infantil

Crisi i pobresa

Evolució de la pobresa moderada (60% de la mediana) dels menors de 16 anys a la UE-15

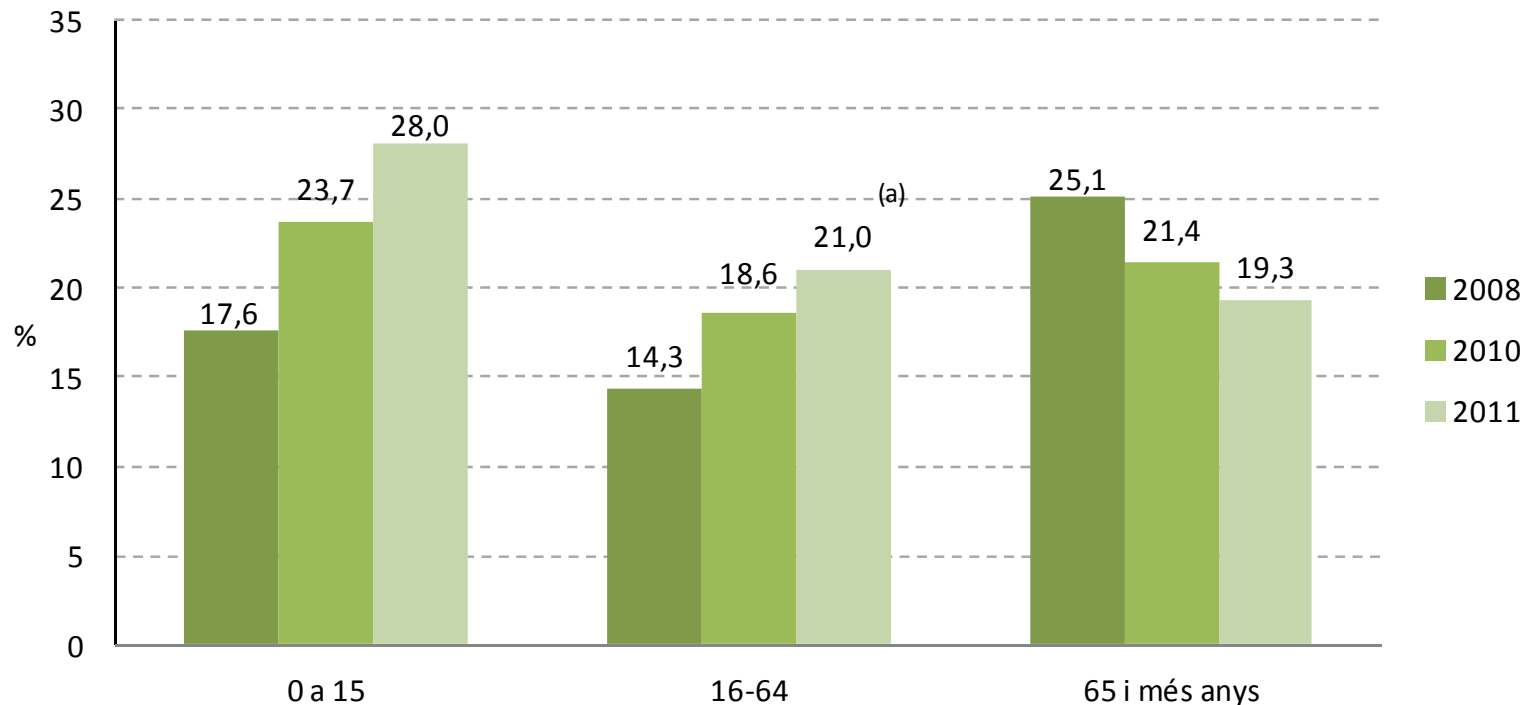
	2006	2007	2008	2009	2010
Dinamarca	9,9	9,4	9,3	10,6	10,7
Finlàndia	9,1	10,4	11,9	11,9	11,2
Suècia	14,5	11,4	12,3	12,7	12,4
Països Baixos	13,6	14,4	13,3	15,4	13,5
Àustria	14,8	15,0	15,1	13,8	14,7
Alemanya	12,5	14,1	14,7	14,6	17,2
França	13,5	15,0	16,4	16,7	18,4
Bèlgica	15,0	16,8	16,7	16,4	18,5
Irlanda	21,2	19,1	17,9	17,8	:
UE-15	18,2	18,7	19,3	18,7	19,5
Regne Unit	24,5	23,2	24,4	20,6	20,0
Portugal	20,2	20,9	22,7	21,8	20,9
Luxemburg	19,1	19,9	19,9	21,7	21,5
Grècia	21,6	21,5	22,7	23,4	22,3
Catalunya	22,3	18,9	17,6	23,4	23,7
Itàlia	24,5	25,5	24,6	24,0	24,3
Espanya	23,8	23,3	24,1	23,3	25,3

Font: Eurostat 2006-2010.

- La pobresa infantil moderada s'ha incrementat 4,8 punts (25%). La pobresa alta s'incrementa un 62%.

Crisi i pobresa (II)

Taxa de pobresa moderada segons grups d'edat. Catalunya 2008, 2010 i 2011

Nota: La taxa de pobresa moderada correspon al 60% de la mediana dels ingressos equivalents a Catalunya.

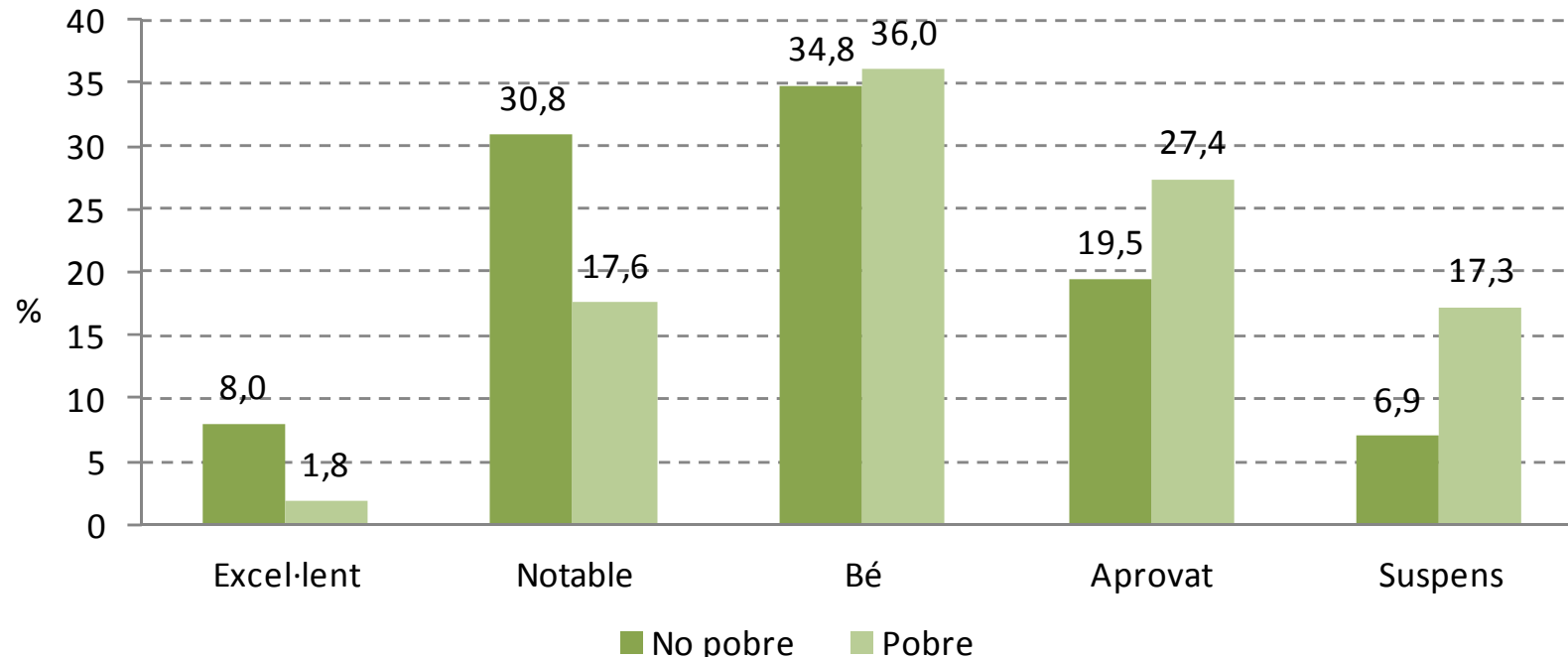
Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida i Hàbits de la població (2011) i l'ECV (2008, 2010), Idescat.

Nota (a): Al 2011 s'ofereix la taxa de pobresa de 16-34 i 35-64 anys. S'ha calculat de 16-64 anys a partir de la ponderació segons la població de l'1 de juliol del 2011 a Catalunya.

- La pobresa infantil moderada a Catalunya s'ha incrementat en els darrers anys fins el 28%. La pobresa de 65 i més anys s'ha reduït fins a 19,3%.

Pobresa infantil i rendiment acadèmic

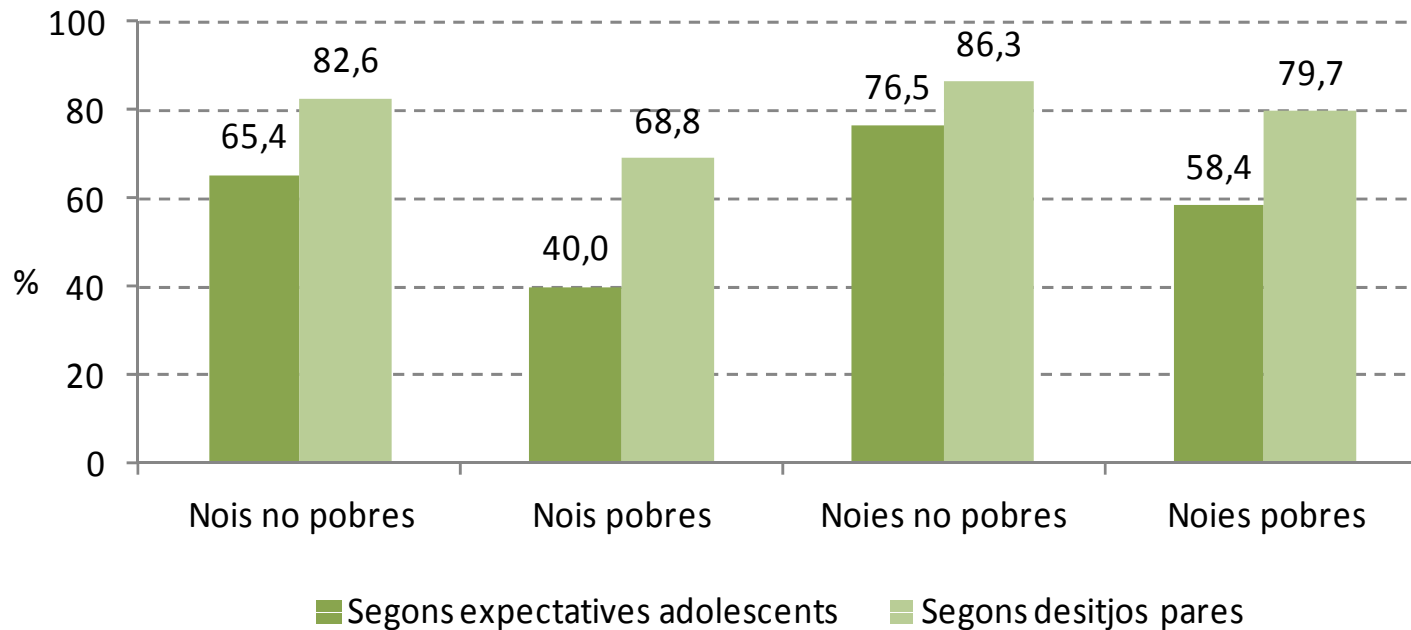
Notes mitjanes dels adolescents en la darrera avaluació segons la seva situació de risc a la pobresa. Catalunya

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del *Panel de Famílies i Infància 2006*, CIIMU. Capítol 11 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

Pobresa infantil: una barrera per a les aspiracions educatives

Aspiracions de pares i expectatives dels adolescents de cursar estudis universitaris segons sexe i situació de risc a la pobresa. Catalunya

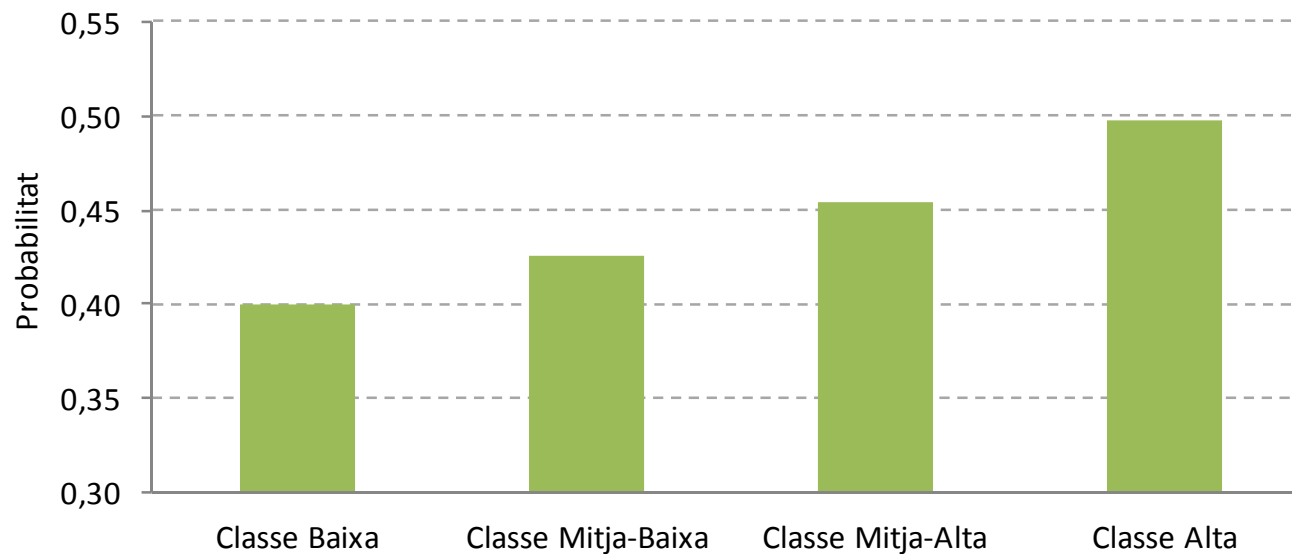

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del *Panel de Famílies i Infància 2006*, CIIMU. Capítol 11 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

- A les llars pobres els desitjos educatius xoquen amb la realitat.

Desigualtats educatives i classe social

Probabilitat d'haber arribat a la universitat segons classe social de la família quan l'adolescent cursava l'ESO. Catalunya

Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància. Capítol 6 de "Famílies i Relacions Intergeneracionals".

- Fins i tot, a igualtat d'esforç, els estudiants de classes més baixes tenen una probabilitat més reduïda d'arribar a la universitat.

Desigualtats educatives i gènere

Motivació per anar a la universitat i èxit i fracàs a l'hora d'anar-hi segons gènere (percentatges). Catalunya

	Noies	Nois
Motivació per fer una carrera universitària		
Els seus pares volen que en faci una	86	70
Els seus pares l'animen molt sovint a fer-la	35	24
El propi estudiant creu que la farà	77	60
Molts o tots els seus amics/gues pensen que en faran una	51	32

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del *Panel de Famílies i Infància* . Capítol 6 de "Famílies i Relacions Intergeneracionals".

- El factor fonamental entre nois i noies és la motivació. Tant les dones com els seus pares estan més motivats a que facin una carrera universitària que els nois.

Perfils d'escolarització a l'escola bressol

Probabilitats d'escolaritzar els fills abans dels 3 anys d'edat. Catalunya

Llengua de parla familiar

Català **81%** més que el Castellà

Estudis de la Mare

Universitaris **63%** més que amb Estudis Primària o menys
68% més que amb ESO, EGB, Batx. Elemental
38% més que amb Formació Professional
27% més que BUP, Batxillerat, PREU, COU

Renda de la Llar

Altes **37%** més que les Rendes mitjanes
 Mitjanes **23%** més que les Rendes baixes

Ideologia de la Mare

Esquerra **25%** més que de Centre
43% més que de Dreta
45% més que Apolítica

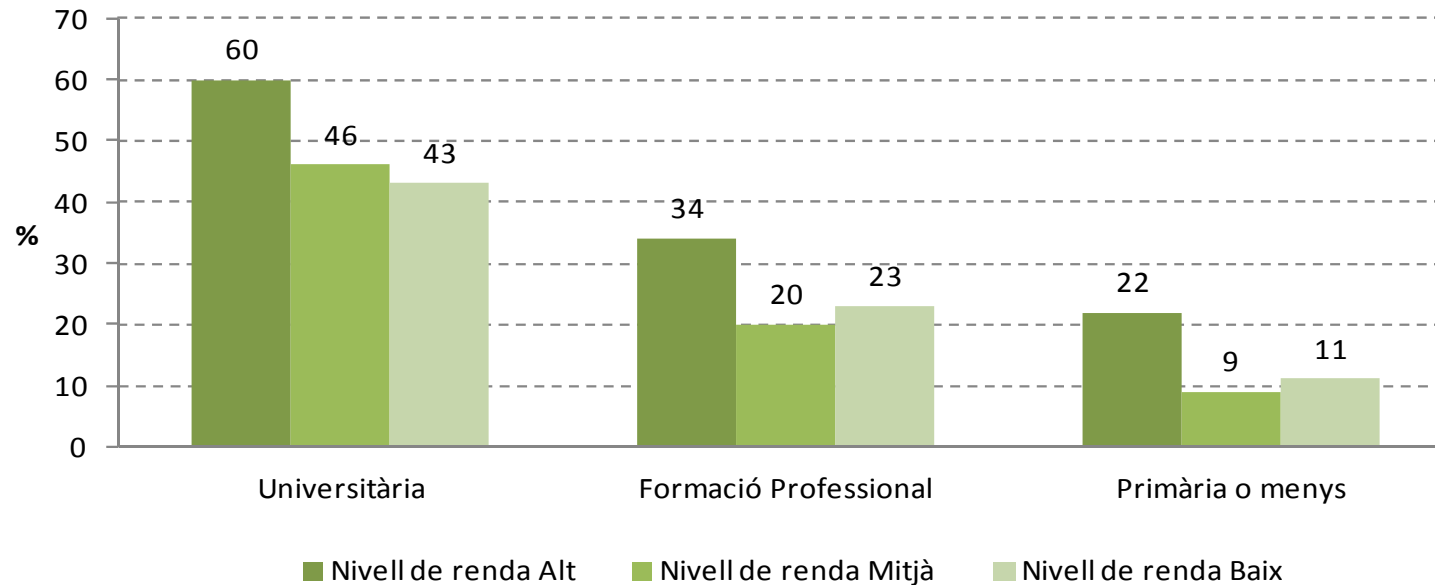
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2006-2010, CIIMU. Capítol 4 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

- La probabilitat de que un infant assisteixi a l'escola bressol abans dels tres anys d'edat és més elevada entre les famílies on la dona té major nivell educatiu, major nivell de renda i està més identificada amb els valors progressistes.

- Aquests factors són reforçats si la família són de parla catalana i el nombre de fills és reduït.

Efectes de l'escola bressol en el rendiment escolar dels adolescents

Percentatge de variació en la probabilitat de fer 1er de batxillerat si ha anat a escola bressol, segons el nivell de renda i el estudis de la mare. Catalunya

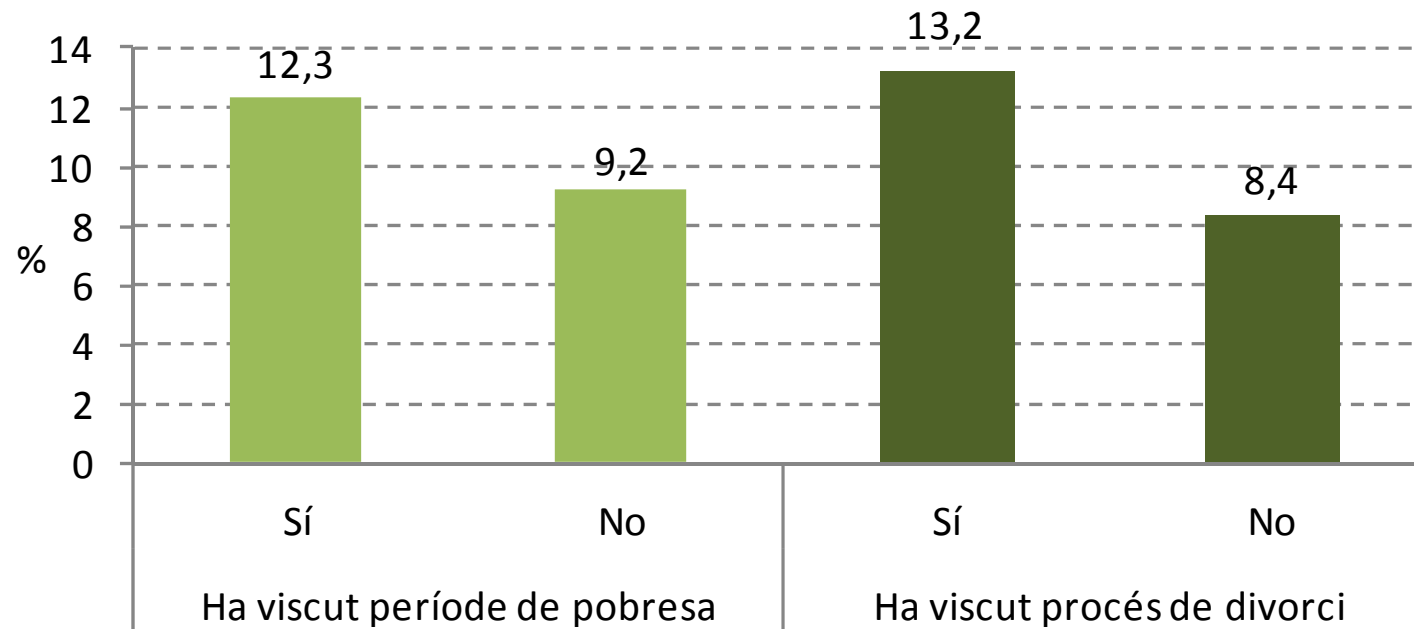

Font: Elaboració CIIMU a partir de dades del Panel de Famílies i Infància 2006-2010, CIIMU. Capítol 4 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

- Els adolescents que van assistir a l'escola bressol obtenen millors notes a 1er curs de l'ESO i tenen majors probabilitats de cursar batxillerat.
- Aquest efecte, però, no és suficient per corregir les desigualtats entre classes socials, perquè és més intens quan més benestant és la família d'origen.

Efectes dels episodis conflictius en la salut mental dels adolescents

Adolescents que tenen o han tingut depressió, ansietat o algun trastorn mental diagnosticat segons si han viscut un període de pobresa o un procés de divorci. Província de Barcelona

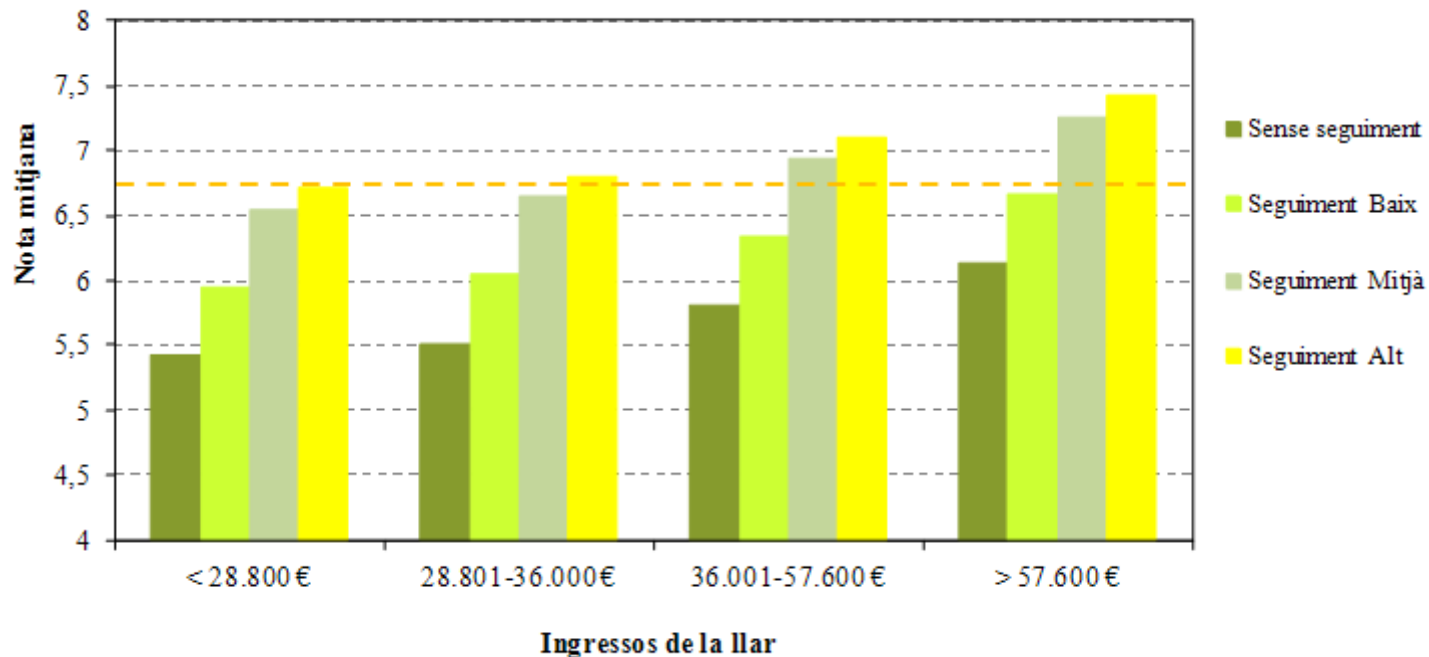
Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància 2010, CIIMU.

- Els adolescents que han viscut un període de pobresa o un procés de divorci són més proclius a patir depressió, ansietat o trastorn mental diagnosticat.

Els beneficis d'una parentalitat positiva

Seguiment dels pares

Nota mitjana dels adolescents de 15 anys segons el quartil d'ingressos de la llar i el nivell de seguiment que el pare fa de l'activitat escolar. Barcelona

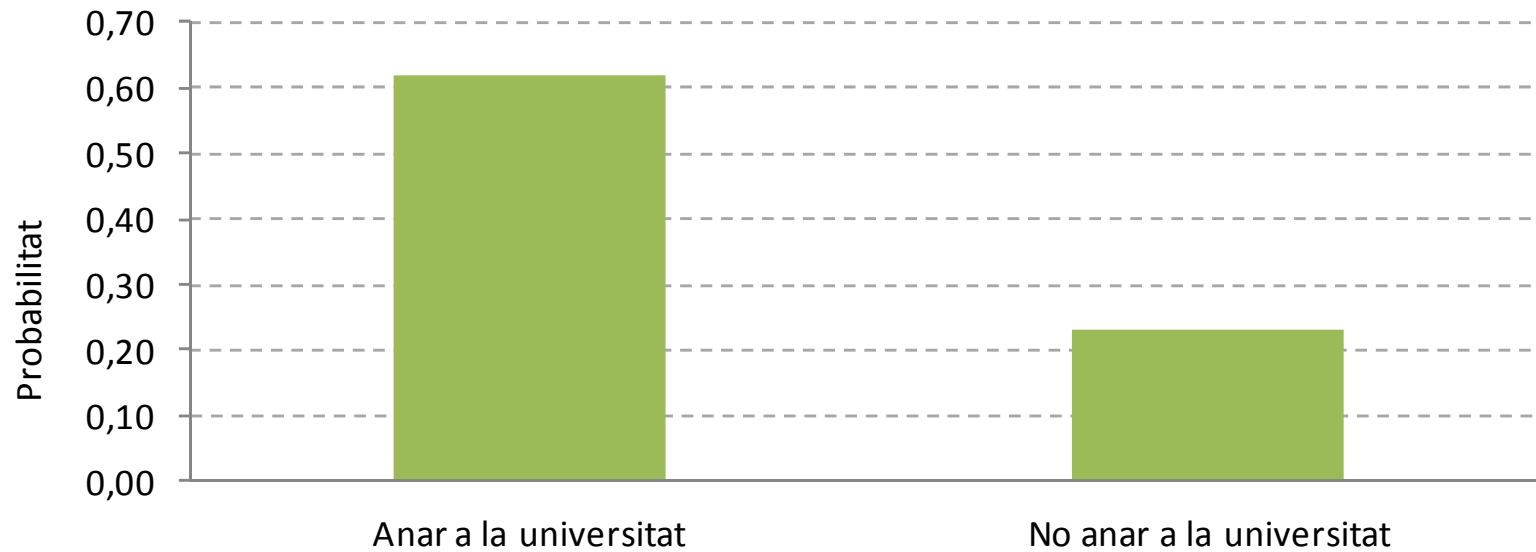

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del *Pànel de Famílies i Infància*.

- Els adolescents en llars amb ingressos més baixos que tenen pares que els hi fan un seguiment alt tenen una mitjana de notes més elevada que els que provenen d'una llar amb els ingressos més alts però sense seguiment o seguiment parental baix.

Expectatives dels pares

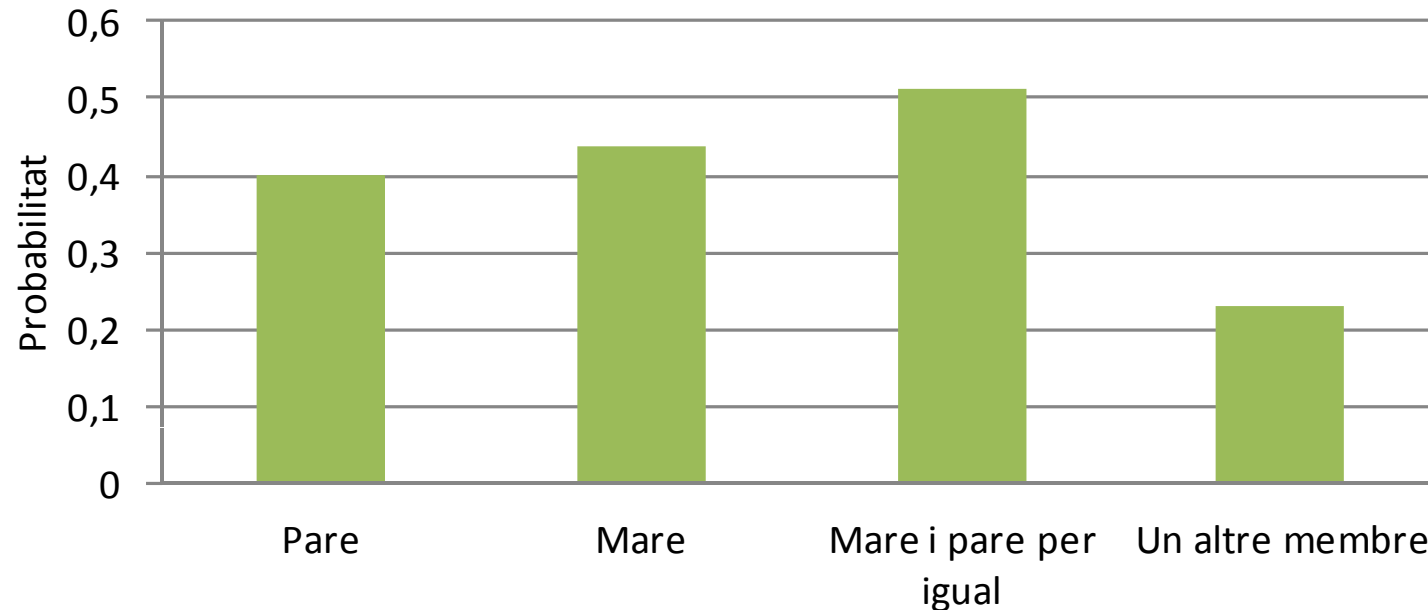
Probabilitat que els adolescents hagin arribat a la universitat segons les expectatives que tenien els pares que hi arribessin quan cursaven l'ESO

Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància. Capítol 6 de "Famílies i Relacions Intergeneracionals".

Noves paternitats

Probabilitat de que el pare tingui cura dels fills segons qui és el sustentador principal de la llar. Catalunya

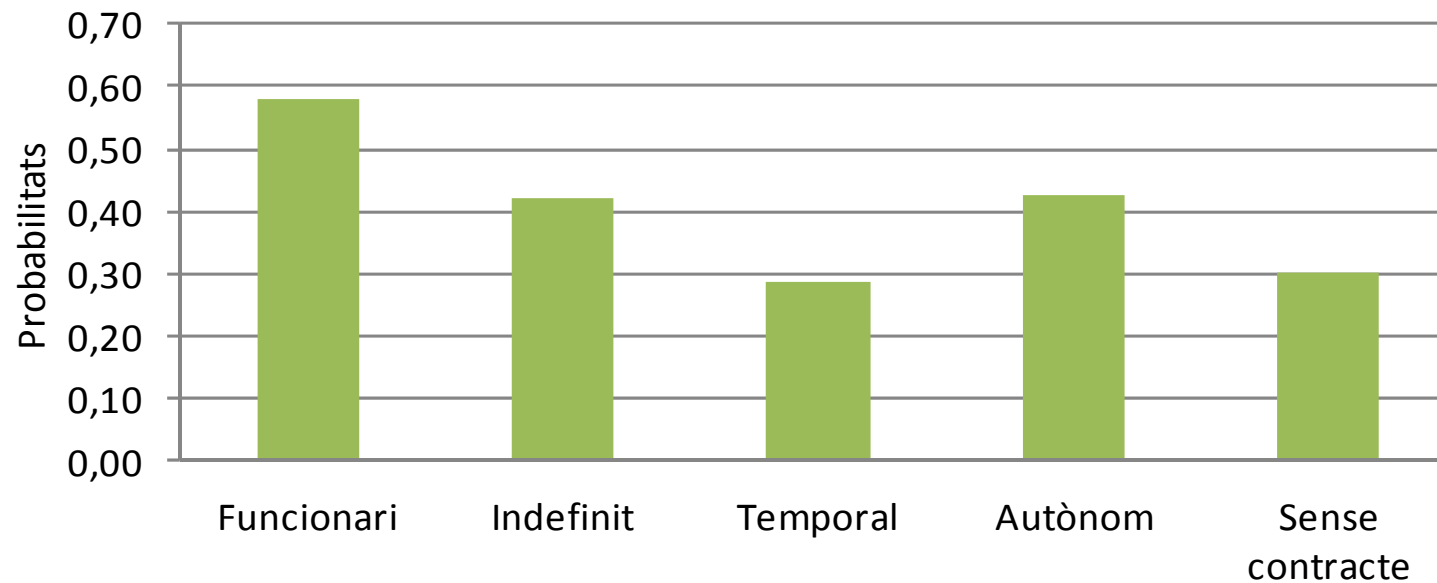

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància, CIIMU. Capítol 2 "Famílies i relacions intergeneracionals".

- A les parelles de doble ingrés, on les dones contribueixen substancialment als ingressos de la llar, la probabilitat de que els pares intervinguin en la cura dels infants s'incrementa significativament.

Noves paternitats (II)

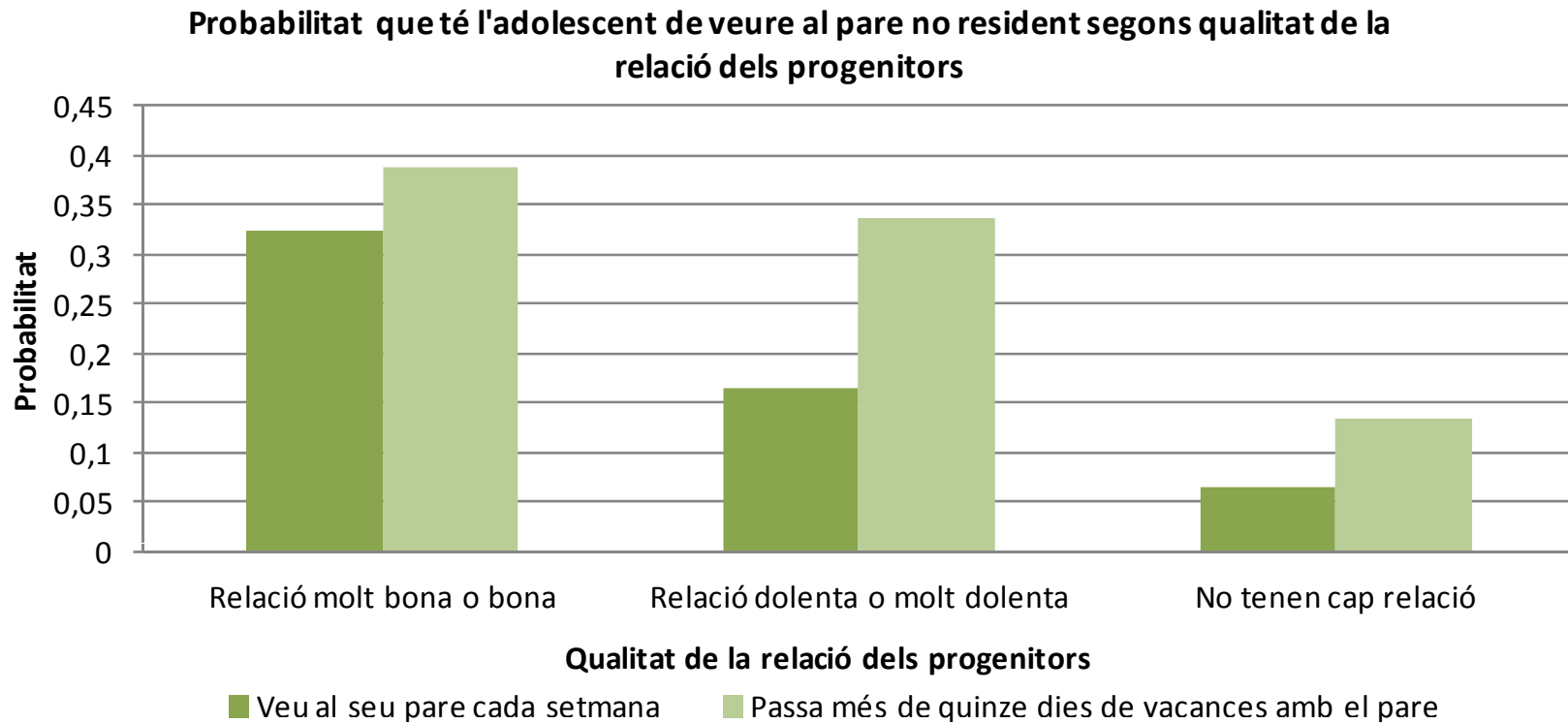
Probabilitat de que el pare tingui cura dels fills segons tipus de contracte laboral. Catalunya

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància, CIIMU. Capítol 2 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

- Les condicions laborals dels pares condicionen la coresponsabilització en la cura. El sector públic facilita la coresponsabilització dels pares. El treball precari en el sector privat la dificulta.

Divorci i contacte de l'infant amb el progenitor amb el que no conviu

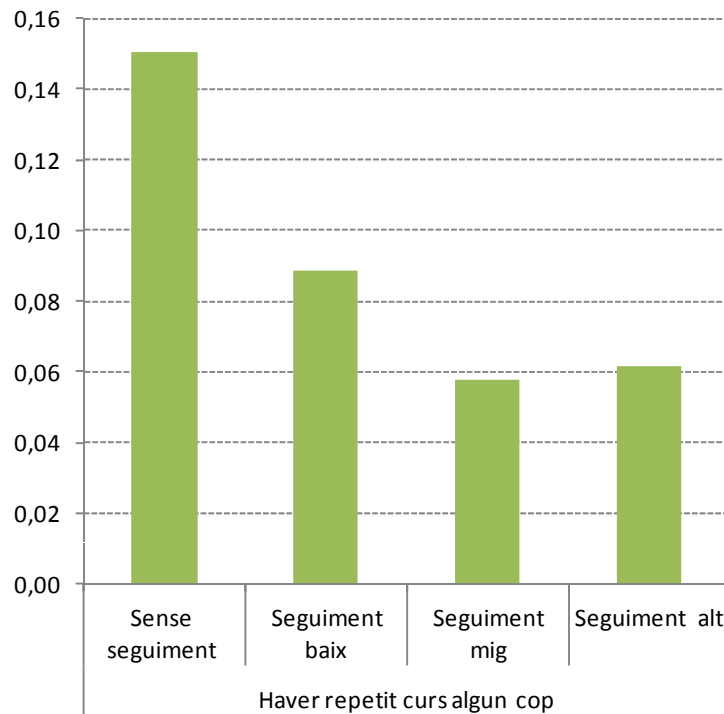

Font: elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància. Capítol 3 de "Famílies i relacions intergeneracionals"

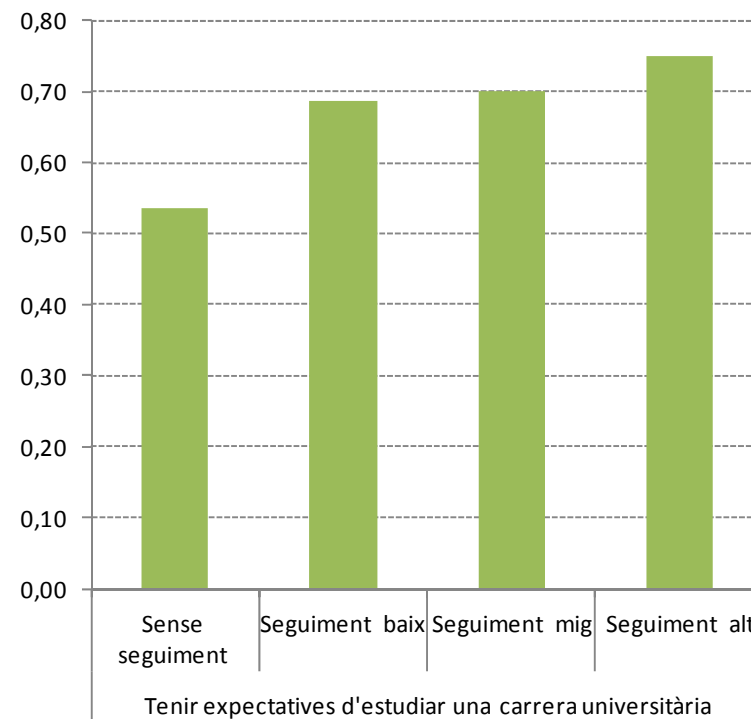
- La qualitat de la relació entre els excònjuges és un factor explicatiu de primer orde de la freqüència de contacte entre l'adolescent i el progenitor amb el que no conviu.

La implicació del pare no resident en llars monoparentals

Probabilitat d'haver repetit curs alguna vegada segons grau de seguiment del pare no resident

Probabilitat de tenir expectatives d'estudiar una carrera universitària segons grau de seguiment del pare no resident

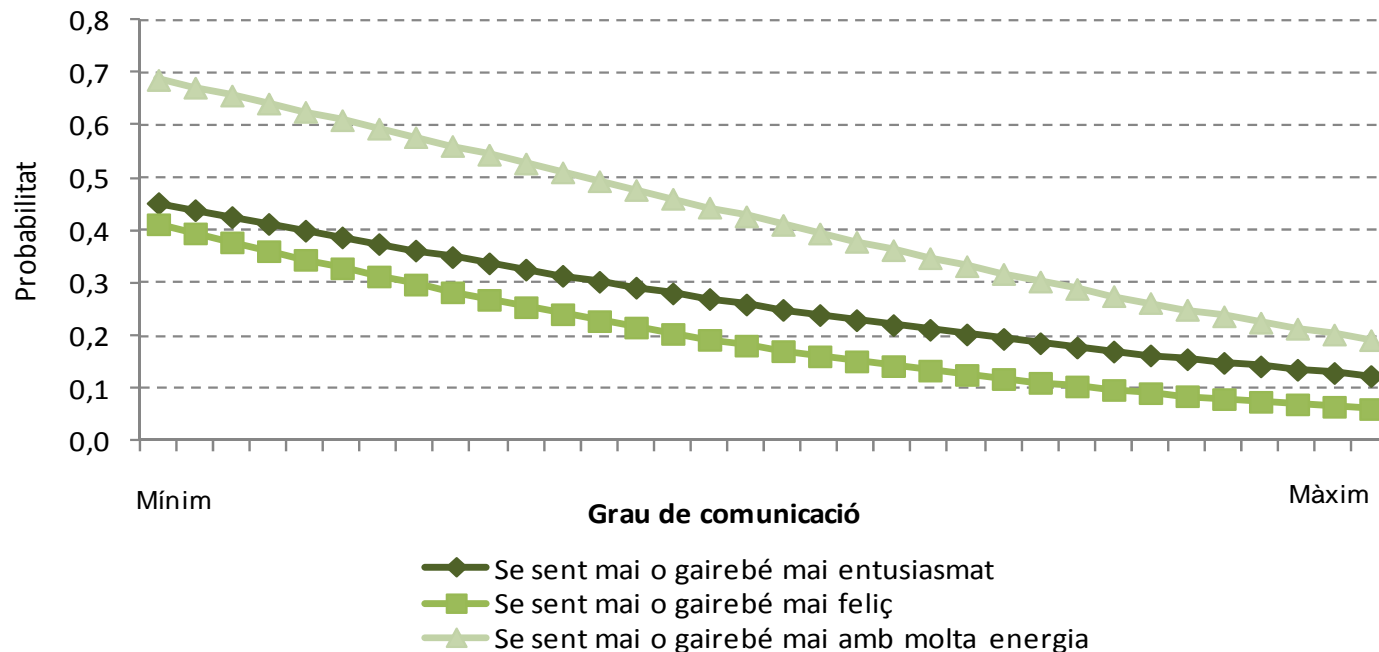

Font: elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància. Capítol 3 de "Famílies i relacions intergeneracionals"

- El seguiment que el pare no resident realitza de l'activitat escolar dels seus fills influeix positivament, tant sobre els rendiments com el risc d'haver de repetir curs i les expectatives d'estudiar una carrera universitària.

La implicació del pare no resident en llars monoparentals (II)

Probabilitat de sentir-se mai o gairebé mai entusiasmats, feliç o amb molta energia segons grau de comunicació amb el pare no-resident. Catalunya

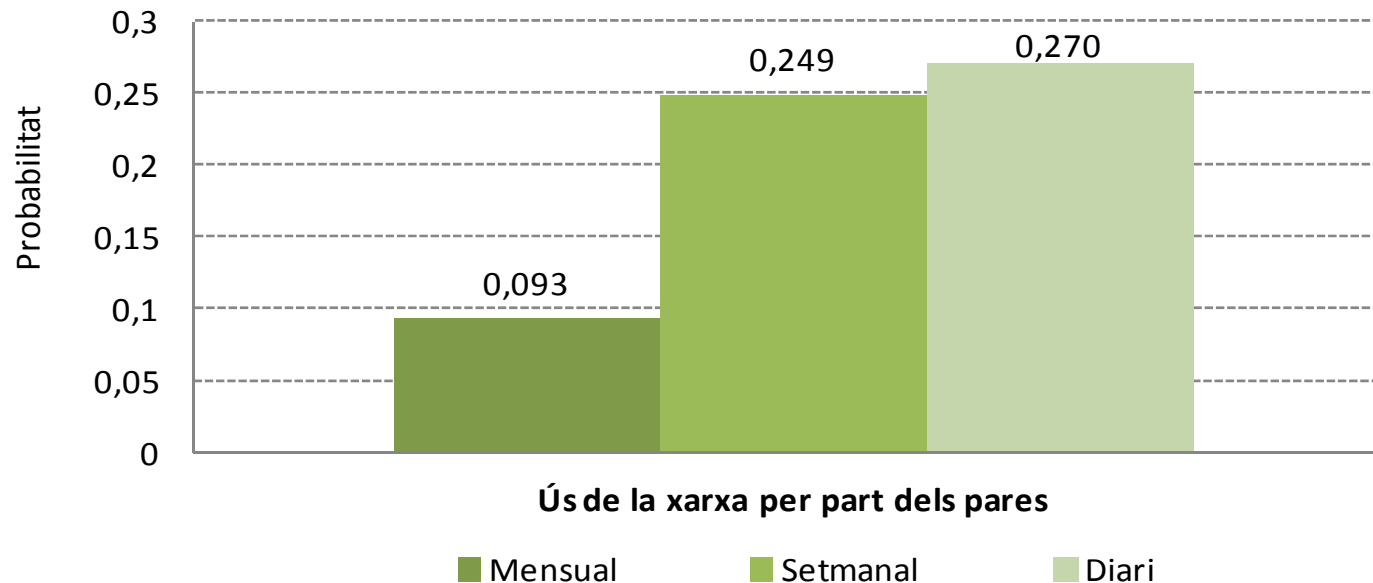

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància 2006, CIIMU. Capítol 3 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

- Els adolescents que mantenen nivells alts de comunicació amb el seu pare no resident tenen una probabilitat més baixa de sentir formes de malestar emocional.

L'ús productiu de noves tecnologies

Influència del rendiment acadèmic en l'ús d'internet per part dels pares en l'ús per a finalitats acadèmiques (Increment en la probabilitat)

Font: Elaboració pròpia a partir del *Projecte Internet Catalunya, 2007*. Capítol 10 de "Famílies i relacions intergeneracionals".

- Els adolescents amb pares internautes habituals tenen una major probabilitat d'utilitzar la xarxa per dur a terme accions vinculades a la seva activitat escolar.

Conductes desordenades dels adolescents

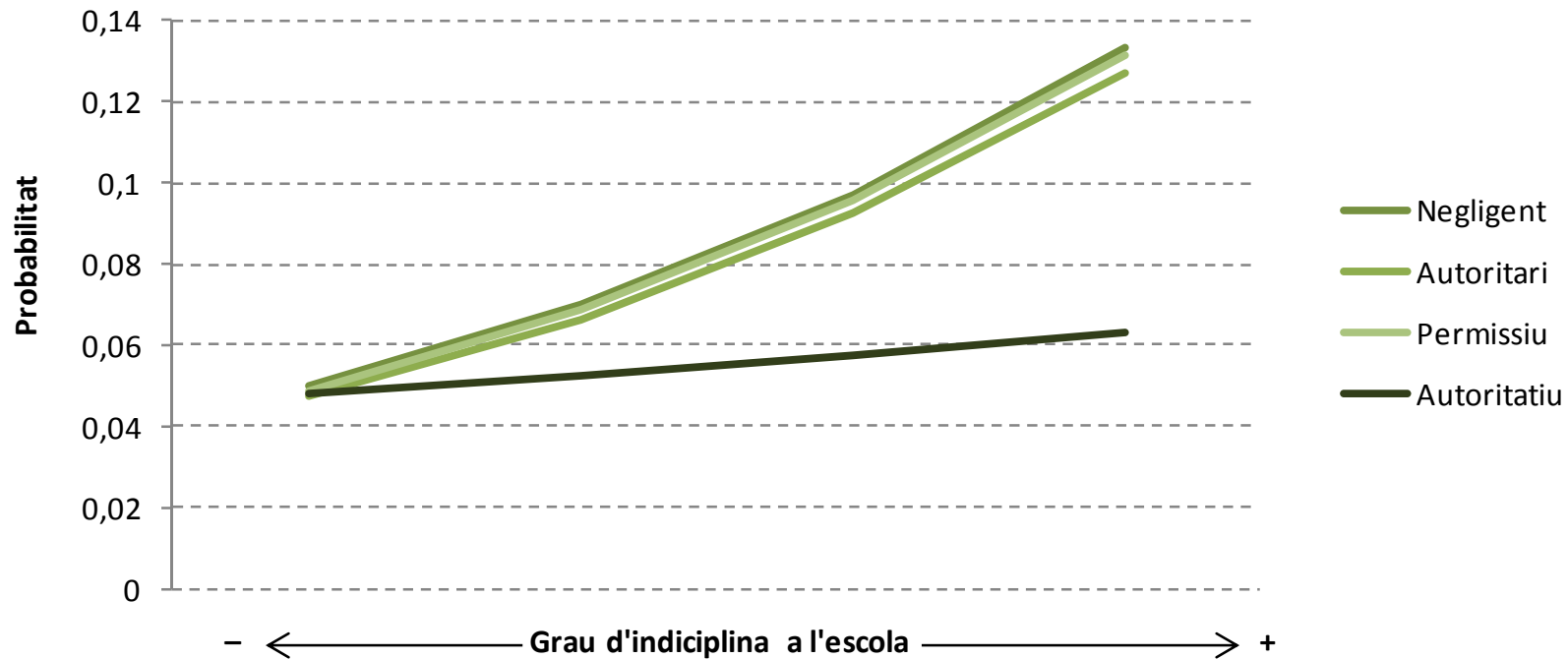
Percentatge d'adolescents que declaren alguna conducta desordenada. Catalunya

Conductes vandàliques (com destruir mobiliari urbà) o incíviques (com orinar al carrer)	30
Petit delicte (com robar a una botiga o a un company de l'escola)	24
Pujar a un ciclomotor sense casc	28
Conduir ciclomotor després de prendre alcohol	4
Beure alcohol dos cops o més al mes	12
Fumar "porros" dos o més cops al mes	8

Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància. Capítol 9 de "Famílies i Relacions Intergeneracionals".

Prevenició de conductes desordenades

Probabilitat de tenir un consum regular d'alcohol segons grau d'indisciplina a l'escola i estils parentals

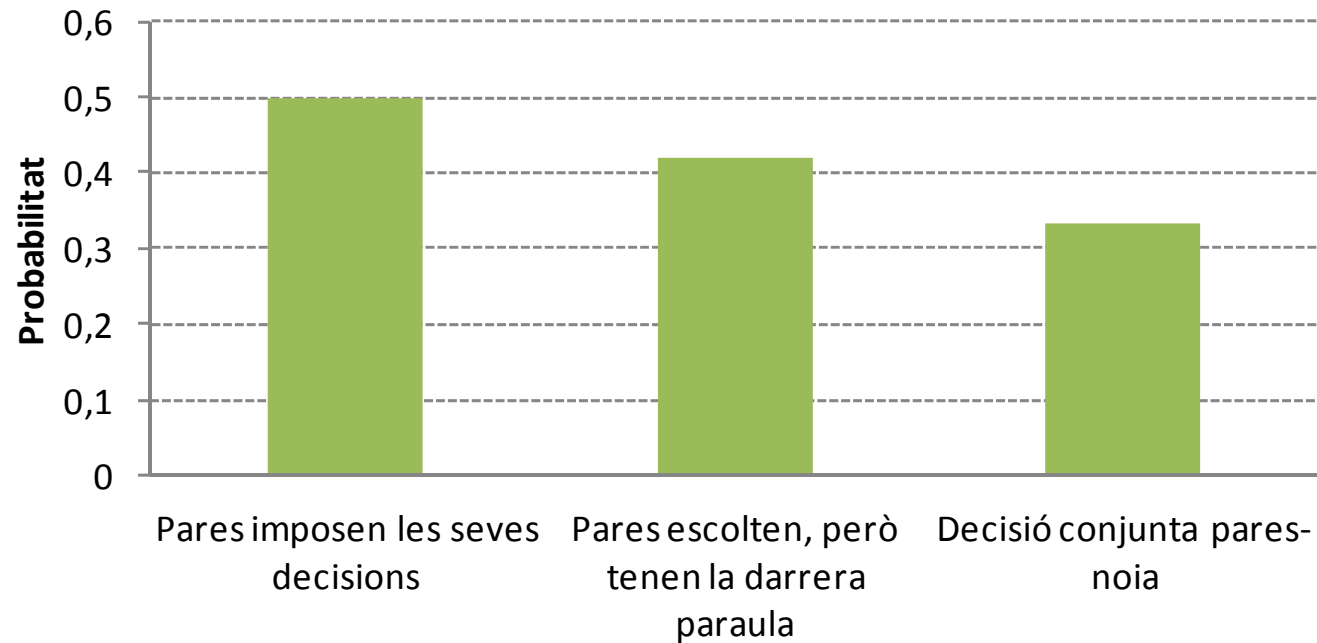

Font: Elaboració CIIMU a partir de les bases de dades del Panel de Famílies i Infància. Capítol 9 de "Famílies i Relacions Intergeneracionals".

- Els estils educatius parentals poden tenir una influència destacada a l'hora de prevenir conductes desordenades i de risc. És més, poden tenir un efecte corrector sobre altres influències negatives, com la situació en el barri o les pressions del grup d'iguals a l'escola.

Prevenió de malestars emocionals

Probabilitat de ser "falsa grassa" segons com es prenen les decisions a la llar. Catalunya

Font: Elaboració CIIMU a partir de les dades del Panel de Famílies i Infància, CIIMU. Capítol 8 de

- Una de cada tres noies (38,3%) i un de cada vuit nois (13,7%) consideren que pesen més o molt més del que haurien de pesar tot i tenir un pes normal. Són els que anomenem "falses grasses" i "falsos grassos".
- Els estils autoritaris incrementen el risc d'autopercepcions distorsionades del propi cos.

Repensar les polítiques públiques

Inversions en infància

- L'administració pública no ha de defugir la seva responsabilitat com a mecanisme de compensació de l'adversitat en la infància.
- Invertir en infants que es troben en situacions d'adversitat és procurar-los oportunitats d'integració social en el moment del cicle vital en què aquestes oportunitats poden ser més ben aprofitades.
- Invertir en infants contribueix a prevenir problemes que es manifesten en la vida adulta.
- Invertir en infància és rentable: produeix retorns, tant a escala individual com social.

La importància de l'acompanyament

- Les intervencions en la infància i l'adolescència han de prioritzar lògiques de seguiment i acompanyament social, evitant models verticalistes i tractament individualitzat.
- Els adolescents han de participar en la definició, posada en pràctica i avaluació d'aquestes intervencions.
- Cal afavorir la integració longitudinal dels serveis d'atenció i acompanyament a la infància vulnerable en *cadena de responsabilitats* que permetin fer un seguiment dels infants al llarg de tot el seu desenvolupament.

La centralitat de les famílies (I)

- Cal garantir a les famílies serveis que les ajudin a resoldre els nous problemes de conciliació de la vida laboral i familiar, alhora que proporcionin als infants oportunitats per desenvolupar-se de manera equilibrada i plena.

- Cal reforçar els vincles de les famílies amb els agents i institucions del territori, començant per l'escola.

La centralitat de les famílies (II)

- Cal dedicar esforços a detectar, afavorir i estendre les bones dinàmiques intergeneracionals a la llar..
- Els programes de suport a la infància i l'adolescència han de col·locar a les famílies al centre de les seves actuacions.
 1. Creant condicions que contribueixin a que mares i pares comparteixin experiències d'aprenentatge i socialització amb els fills (i que disposin d'espais i temps per fer-ho).
 2. Enfortint el capital social "intern" de les famílies reforçant la implicació dels progenitors menys implicats en la cura i seguiment dels infants, normalment els pares.
 3. Promovent polítiques per esmorteir les conseqüències de la manca de capital social en situacions en que poden aparèixer dèficits o aquests poden tenir implicacions més notables (com ara, la primera infància, ruptures familiars, processos de migració, etc.).

Institut d'Infància i Món Urbà

www.ciimu.org

